

JEGYZETEK

- ¹ *Die Mystik des Apostles Pauls*. Tübingen 1930. 1.
- ² *Verfall und Wiederaufbau der Kultur*. München 1923. 56.
- ³ *Aus meinem Leben und Denken*. Leipzig 1931. 174.
- ⁴ *Uo.* 204.
- ⁵ *Verfall und Wiederaufbau der Kultur*. München 1923. 57.
- ⁶ *Kultur und Ethik*. Bern 1923. XVI.
- ⁷ Grasser, Erich: *Albert Schweitzer als Theologe*. Tübingen 1979. 260.
- ⁸ *Aus meinem Leben und Denken*. Leipzig 1931. 203.
- ⁹ *Kultur und Ethik*. Bern 1923. XVI.
- ¹⁰ *Geschichte der Leben-Jesu-Forschung*. Tübingen 1921. 640.
- ¹¹ *Uo.* 641.
- ¹² *Aus meinem Leben und Denken*. Leipzig 1931. 46.
- ¹³ *Uo.* 46.
- ¹⁴ *Die Mystik des Apostles Pauls*. Tübingen 1930. 4/5.
- ¹⁵ *Aus meinem Leben und Denken*. Leipzig 1931. 185.
- ¹⁶ *Uo.* 186, 187.
- ¹⁷ *Gesammelte Schriften*. Bd. 2. Zürich. 431.
- ¹⁸ *Uo.* 661.
- ¹⁹ *Aus meinem Leben und Denken*. Leipzig 1931. 203f.
- ²⁰ *Kultur und Ethik*. Bern 1923. 233.
- ²¹ *Uo.* 242.
- ²² *Gesammelte Schriften*. Zürich. Bd. 2. 662.
- ²³ *Kultur und Ethik*. Bern 1923. 225.
- ²⁴ *Uo.* 155, 199, 222.
- ²⁵ *Aus meinem Leben und Denken*. Leipzig 1931. 207.

SZEMELVÉNYEK SCHWEITZER ALBERT MUNKÁIBÓL*

Minden élet szent

— A valóban erkölcsös ember számára minden élet szent, beleértve azt is, ami emberi szempont szerint alacsonyabbrendűnek tűnik. Minden előtte álló esetet az embernek külön kell megítélnie, a szükségszerűség kényszere alatt, mint pl. amikor döntenie kell, hogy két élet közül melyiket kell feláldoznia, azért hogy a másikat megtarthassa.

— Amikor még egészen kis gyermek voltam, nem tudtam megérteni, hogy az estéli imában miért csak az emberekért kell imádkoznom. Ezért, amikor édesanyám, aki velem együtt imádkozott, megcsókolt és jóéjsza-

* Albert Schweitzer: *An Anthology*. Szerkesztette Charles R. Joy. Boston, 1962. című gyűjteményből válogatta és fordította dr. Szabó Árpád.

kát kívánt, magamban még elmondtam egy általam megfogalmazott imát valamennyi élőlényért: „Oh mennyei Atyánk, védelmezz és áldj meg mindent, ami létezik, óvd meg minden rossztól őket és adj nekik békés álmokat“.

— Az eddigi erkölcsstanok abban hibáztak, hogy csupán az emberek közti viszonyt tárgyalták. A valóságban azonban a kérdést így kell megfogalmaznunk: milyen magatartást kell tanúsítanunk a világgal és valamennyi megismerhető étellel szemben. Az ember csak akkor erkölcsös, ha számára az élet, mint olyan szent, tehát növények, állatok és ember-társai élete.

Az élet tiszteletének erkölcstana magában foglal mindent, amit szeretnek, odaadásnak és rokonszenvnek nevezhetünk, szenvedésben, örömben vagy erő kifejtésben egyaránt.

— A lényeges dolog az, hogy mi az élet részei vagyunk. Más életekből születünk, és rendelkezünk azzal a képességgel, hogy más életeket hozzunk létre. A természet hozzásegít minket, hogy felismerjük a kölcsönös függés tényét: minden élet szükségszerűen segíti a hozzá kapcsolódó életeket. Létünk gyökereiben hordozzuk magunkban az élet szolidaritásának valóságát. Az élet megköveteli, hogy valamennyi élet szolidaritásán keresztül lássuk meg, amennyire csak felismerhetjük, a bennünk levő élet másokhoz való hasonlóságát.

— Az erkölcs annyi mint felelősség minden iránt, ami él. A minden étellel való egygyéválásban az ember felismeri a cselekvő egygyéválást a Lét Első Forrásával, amelyhez az ő élete is tartozik.

— Nekünk nincs jogunk szenvedést és halált okozni más élőlényeknek, ha csak nem kikerülhetetlenül szükséges az, és éreznünk kell, hogy milyen rettenetes dolog szenvedést és halált okozni csupán merő meg gondolatlanból.

Sohasem megyek cirkuszba, mert nem bírom a fogoly állatok nyomorának a látványát. Szerencsétlen lényeknek a szenvedés és a kegyetlen büntetés milyen nagyságát kell eltűrniök, csupán azért, hogy a szó rako zás futó pillanatait nyújtsák azoknak, akik nem gondolnak és éreznek velük.

A gondolat

— A legmélyebb gondolkodás alázatos. Csak arra törekszik, hogy az igazság lángja, amelyet életre szít, a legerősebb és legtisztább fénnnyel égjen; nem törődik a távolsággal, amelyre ragyogása kiterjed.

— A kor szelleme lebecsüli az egyszerűt. Többé nem hisz abban, hogy az egyszerű mély lehet. A bonyolult dolgokat szereti, és alapvetőknek tekinti azokat. A kor szelleme szereti a disszonanciát a hangzásban, a vonalakban és a gondolkodásban. Ez azt mutatja, hogy milyen messze áll a gondolkodástól, mivel a gondolkodás az összhang bennünk.

— Az elemi gondolkodás alapvető kérdésekkel kezdődik az embernek a világegyetemhez való viszonyáról, az élet jelentőségéről, a jóság

természetéről. Legközvetlenebb kapcsolatban azzal a gondolkodással áll, amely mindenbe mozgást visz, behatol ebbe a gondolkodásba, kiszélesíti és elmélyíti azt.

— Annak a gondolkodásnak, amely a valósággal kapcsolatot tart, fel kell tekintenie a csillagokra és megérteni, hogy milyen kicsi a földünk a világegyetemben. Szétnézni a földön és tudni, hogy milyen parányi az ember rajta. A föld már sokkal előbb létezett, mielőtt az ember megjelent volna. A világegyetem történetében az ember csupán egy másodperce él a földön. És ki tudhatja, hogy a föld nem fog-e még ember nélkül keringeni a nap körül? Ezért nem szabad az embert állítanunk a világegyetem középpontjába.

— Az ember képessége, hogy a haladás úttörője legyen, tudjon gondolkodni, hogy képes legyen felfogni eszméit és megfogalmazni azokat, és szabadnak kell lennie, hogy megvalósíthassa eszméit az életben. Az anyagi és szellemi szabadság szoros kapcsolatban vannak egymással. A civilizáció, szabad embereket előfeltételez, mert csak szabad emberek képesek gondolni és megvalósítani azt.

— Az út, amelyen a cél eléréseért küzdünk, sötétségben vezethet, de az irány, amely felé tartunk, világos. Együtt kell elgondolkoznunk az élet értelméről; együtt kell megalkotnunk a világegyetemnek azt az elméletét, amely igenlő a világ és az élet felé, amelyben emberi mivoltunk igazolást, irányulást, világosságot és mélységet nyerhet.

— Az emberiségnek mindig szüksége volt erkölcsi eszményekre, hogy megtalálhassa a helyes utat, amelyen az ember helyesen használhatja a birtokában levő hatalmat. Ma ez a hatalom ezerszeresen megnövekedett. Ezért ezerszeresen nagyobb szüksége van az embernek erkölcsi eszményekre, hogy azok utat mutassanak.

— Minden gondolkodásnak két alapvető kérdéssel kell szembenéznie. Ezek: (1) a világ- és élet-igenlés, a világ- és élet-tagadás kérdése; (2) az erkölcs kérdése, valamint az erkölcs és az ember léthez való lelki viszonyulásának a két formája közti kapcsolat.

Az igazság

— Az igazságnak nincs sajátos időszaka. Ideje mindig most van, — legvalóságosabban akkor, amikor a tényleges körülmények között a legkevésbé időszerű.

— Bármily értékkel bíró lelki élet alapját az igazságban való bátor hit és annak nyílt megvallása képezi. A legmélyebb vallásos tapasztalat szintén nem idegen a gondolkodástól, sőt annak legmegfelelőbb származéka, ha igazi és mély alappal rendelkezik.

— A síkságon utazó távolról látja a hegyeket. Aztán ismét elveszíti látóköréből azokat. Útja a völgyeken keresztül fokozatosan felfelé vezet, egyre közelebb a csúcsokhoz, míg végül egy útfordulónál azok előtte állanak. Nem homályos körvonalaikban, amelyeket távolról látott, hanem valóságos formájukban.

Jézus Időszekerősége

— Az őskereszténység teljes érdektelensége a történeti Jézus élete iránt csupán az első pillanatra zavarba ejtő. Mi hálásak lehetünk az első keresztényeknek, hogy nem Jézus életrajzokat adtak tovább, hanem evangéliumokat. Ezért ma a legkisebb történelmi és kortárs korlátokkal birtokoljuk az Eszmét és a Személyt.

— A történeti kutatás ismert módszerei elégtelennek bizonyultak e kérdés összetettségének megoldásához. Ez nem azt jelenti, hogy a források önmagukban rosszak. Amikor azt állapítottuk meg, hogy nem rendelkezünk megfelelő anyaggal Jézus élete megírásához, hanem csak az ő nyilvános működéséről tudunk képet alkotni, nem szabad szem elől tévesztenünk azt sem, hogy az ókornak kevés olyan személyisége van, akiről annyi sok kétségtelen történeti információval rendelkezünk és akiknek oly sok hiteles mondása, ill. beszéde maradt fenn. A helyzet sokkal kedvezőbb, mint például Szokrátesz esetében, mivel őt irodalmárok örökítették meg, akik portréja megrajzolásával saját alkotóképességeiket gyakorolták. Jézus sokkal közvetlenebbül áll előttünk, mert egyszerű keresztények őrizték meg és adták tovább, akik nem rendelkeztek irodalmi adottsággal.

— A maradandó és örökkévaló Jézusban teljesen független a történelmi ismerettől, és csak akkor lehet megérteni, ha kapcsolatba kerülünk a világban ma is munkáló szellemével. Amennyiben bírjuk Jézus szellemét, annyiban van igaz ismeretünk róla.

— A világ- és élet-tagadás megtalálható Jézus gondolkodásában, de ez teljesen különbözik az indiai szemlélettől. Ahelyett, hogy tagadná az anyagi világot, mivel tekintetét a tiszta létre irányítja, csupán a rossz és tökéletlen világot tagadja a jó és tökéletes világ eljövételének tudatában.

— Nem az „én“ tökéletesítésének tétlen erkölcsstanát hirdette, hanem a cselekvő, lelkesítő felebarát iránti szeretetet. Ez azért van így, mert erkölcstana magában foglalja a cselekvés alapelvét, ami rokon a világ- és élet-igenléssel.

— Úgy jön hozzánk mint ismeretlen, név nélkül, mint régen a tóparton azokhoz az emberekhez, akik nem ismerték őt. Hozzánk is ugyanazokkal a szavakkal szól: „Kövess engem“, és elénkbe állítja azokat a feladatokat, amelyeket neki kell betöltenie korunkban. Parancsol nekünk. És azoknak, akik engedelmeskednek neki, legyenek bölcsek vagy egyszerűek, kijelenti magát a nehéz munkában, küzdelmekben és szenvedésekben, amelyeken átmennek az ő társaságában, és saját tapasztalatai által megtanulják, hogy ki ő.

A kereszténység ereje

— Jézus a mi világunk számára azt jelenti, hogy belőle hatalmas lelki erőforrás fakad fel, és keresztül áramlik a mi időnkön is. Ez a kereszténység alapja.

— A kereszténység lényeges eleme, amint azt Jézus hirdette az, hogy csak a szereteten keresztül tudjuk elérni az Istennel való közösséget. Isten élő ismerete ezen az alapon nyugszik: úgy tapasztaljuk meg őt életünkben, mint „szeretet-akaratot“.

— Az élő kereszténység minden formája panteisztikus, mivel minden létező forrásául a lét nagy Első Okát teszi meg. Ugyanakkor azonban az erkölcsi vallásosság magasabbrendű, mint a panteisztikus miszticizmus, mivel a szeretet Istenét nem a természetben találja meg, hanem az által ismeri meg, hogy ő kijelenti magát bennünk, mint szeretet. A lét Első Oka, ahogyan megnyilvánul a természetben, hozzánk való viszonyában mindig személytelen. De a lét Első Okához, aki mint szeretet nyilatkozik meg bennünk, úgy kapcsolódunk, mint erkölcsi személyhez.

— A kereszténységnek tisztán és határozottan kell az ember elé állítani az ésszerű és az etikai vallás közötti választás szükségességét, és ki kell emelnie azt a tényt, hogy az etikai vallás a legmagasabb rendű típusa a lelkiségnek, és egyedül csak ez élő lelkiség. Így a kereszténység úgy mutatkozik meg, mint olyan vallás, amely — átjárva és felülmúlva minden gondolatot — az élő Isten felé irányul, akit nem a világ szemlélésén keresztül lehet megtalálni, hanem aki kijelenti magát az emberben.

SIMÉN DOMOKOS

RÉGI ORGONÁK ÉS ÉNEKKAROK A VOLT KÜKÜLLŐI EGYHÁZKÖRBE

Az unitárius reformáció a középkori keresztény világnézet embe-
ribbé és ésszerűbbé akarta tenni, több teret kívánt benne juttatni a
gondolkodó embernek. Ez az alapállás határozta meg a művészetekhez
és a művelődéshez való viszonyát is.

Dávid Ferenc, a jézusi vallás tisztasága érdekében, erőteljesen lé-
pett fel a templomot díszítő képzőművészeti alkotások ellen. Az orgonát
is, mint liturgikus hangszert, „az igaz isteni tisztelet és dicséret“ meg-
rontójának tartotta.¹ Ezen az alapon az unitáriusok a képekkel, szobrok-
kal és oltárokkal együtt az orgonákat is eltávolították a templomokból.
Ennek az eljárásnak teológiai igazolását találjuk Szentábrahám Mihály-
nak a 18. század elején írt hittanában, mely szerint: „Az Isten tisztélése
alatt az Istenről való áhítatos és alázatos gondolkodást értjük, mely az
isteni felségességnek és az ő jótéteményeinek elgondolásából s annak
a mi kicsiny és méltatlan voltunkkal való összehasonlításából száрма-